

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

TRADIČNÍ GRAFICKÉ TECHNIKY VE VOLNOČASOVÉ PEDAGOGICE

Vyučující práce: PhDr. Michal Filip, Ph.D.

Autor práce: Veronika Kašparová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: 3.

2023

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.“

17. března 2023

.....

Veronika Kašparová

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Michalu Filipovi, Ph.D., za metodické vedení práce, a především za cenné rady a připomínky. Mé poděkování také patří dětem a paní vedoucí kroužku za umožnění realizace výchovně vzdělávacího projektu v Domě dětí a mládeže, Písek (pobočka Milevsko). Děkuji také své rodině a přátelům za podporu během studia.

Obsah

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 Pedagogika volného času	10
1.1 Volný čas	10
1.2 Pedagog volného času	12
1.3 Výchova mimo vyučování.....	13
1.3.1 Střediska pro volný čas dětí a mládeže	14
1.4 Místo tradičních grafických technik v pedagogice volného času.....	15
1.5 Vyučovací hodina výtvarné výchovy a její stavba	15
2 Tradiční grafické techniky	18
2.1 Co je to grafika	18
2.1.1 Tisk.....	19
2.1.2 Barevná grafika	20
2.2 Rozdělení technik	20
2.2.1 Tisk z výšky – Linoryt	21
2.2.2 Tisk z hloubky – Suchá jehla	22
2.2.3 Tisk z plochy – Monotyp	23
2.2.4 Průtisk – Sítotisk	24
3 Výtvarná výchova a její cíle	26
3.1 Rozvoj tvořivosti ve výtvarné výchově.....	26
3.2 Vliv motivace na tvořivost	27
PRAKTICKÁ ČÁST	29
4 Výchovně vzdělávací projekt.....	30
4.1 Úvod	30
4.2 Průběh činnosti	30
4.3 Cíl výchovně vzdělávacího projektu	31

4.4	Výchovně vzdělávací projekt.....	31
4.4.1	První lekce	31
4.4.2	Druhá lekce	35
4.4.3	Třetí lekce	37
ZÁVĚR	42
	Seznam použitých zdrojů	44
PŘÍLOHY	46
	Seznam příloh.....	47
ABSTRAKT	54
ABSTRACT	55

ÚVOD

Tématem bakalářské práce jsou „Tradiční grafické techniky ve volnočasové pedagogice“. Při výběru tématu jsem volila volné téma, a to z důvodu mé představy propojit pedagogiku volného času s tradičními grafickými technikami, představit je dětem v Domě dětí a mládeže, Písek (v Milevsku) a umožnit jim jednu z technik si vyzkoušet.

Umění považuji za součást mého života, věnuji se mu již od dětství, kdy jsem navštěvovala základní uměleckou školu a později jsem vystudovala střední uměleckoprůmyslovou školu, obor grafický design. Během studia na umělecké škole jsem získala nové poznatky o tradičních grafických technikách a techniky jsem si vyzkoušela. Nejzajímavější pro mě byl tisk z výšky, technika linoryt, kterému se aktivně věnuji dodnes.

Do Domu dětí a mládeže, Písek (Milevsko) jsem v dětství chodila na kroužek keramiky a v dospělosti jsem si vyzkoušela být lektorkou kroužku. Za tuto možnost jsem velmi vděčná, díky ní jsem se přiučila něco nového a rozšířila jsem si obzory v pedagogice volného času. Během této zkušenosti, jsem si uvědomila, že v domě dětí není žádný kroužek zaměřený na tradiční grafické techniky, a pro děti je tedy tento obor neznámý.

Cílem mé bakalářské práce je projevít schopnost pracovat s odbornou literaturou a poznatky z teoretické části následně propojit s praktickou částí a s výchovně vzdělávacím projektem, jehož záměrem bylo představit dětem tradiční grafické techniky a následně jim umožnit jednu z technik si vyzkoušet. Ve výchovně vzdělávacím projektu budu také čerpat ze znalostí, které jsem získala během bakalářského studia a studia na střední uměleckoprůmyslové škole. Znalosti uplatním během předávání informací o tradičních grafických technikách a při realizaci výchovně vzdělávacího projektu.

Ve výchovně vzdělávacím projektu budu spolupracovat se sedmi dívkami ve věku od deseti do dvanácti let. Práce s touto věkovou kategorií mě velmi baví a mám s ní nejvíce zkušeností z dětských táborů, na které pravidelně jezdím. Pro výchovně vzdělávací projekt je tato věková kategorie ideální, pro mladší děti bych techniku linoryt nedoporučovala, a to kvůli jejímu dlouhému procesu a práci s rydly.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, část teoretickou a část praktickou. Teoretická část se skládá ze tří kapitol a několika podkapitol, praktická část je zaměřena na výchovně vzdělávací projekt, který obsahuje metodické listy tří lekcí.

V první kapitole teoretické části se věnují pedagogice volného času, představují volný čas, charakteristiku pedagoga volného času či význam výchovy mimo vyučování. V souvislosti s realizací výchovně vzdělávacího projektu v domě dětí se v první kapitole objevuje podkapitola střediska pro volný čas dětí a mládeže. Dále je propojeno téma pedagogiky volného času s tradičními grafickými technikami a v poslední řadě stavba vyučovací hodiny výtvarné výchovy.

Druhá kapitola je seznámením s grafikou a tradičními grafickými technikami, jako jsou tisk z výšky, z hloubky, z plochy a průtisk. Další podkapitoly se věnují tisku a barevné grafice.

Třetí kapitola je zaměřena na výtvarnou výchovu a její cíle. Její podkapitolou je rozvoj tvořivosti ve výtvarné výchově, která se zaměřuje na charakteristiku tvořivosti, jak se tvořivost rozvíjí či jak vypadá tvořivý člověk. Další podkapitolou je vliv motivace na tvořivost, která se soustředí na to, k čemu je motivace užitečná či jaké jsou druhy motivace.

Praktická část je zaměřena na výchovně vzdělávací projekt s názvem „Návštěva zoo“. Projekt je rozdělen do tří lekcí, během nichž si děti rozšíří své znalosti a dovednosti v oblasti grafických výtvarných technik a vyzkouší si tisk z výšky, techniku linoryt. V první lekci si děti nakreslí svůj návrh na linoryt, v druhé lekci bude jejich úkolem vyrýt si svou tiskovou formu a ve třetí lekci ji otisknou v grafickém lisu a provedou signaturu výtisků.

Cílem praktické části bakalářské práce je představit dětem z kroužku kreativity tradiční grafické techniky, tisk z výšky, z hloubky, z plochy a průtisk. Doposud se s grafickými technikami nesetkaly, ráda bych tedy rozšířila jejich znalosti a dovednosti v oblasti grafických výtvarných technik a umožnila jim jednu z technik si vyzkoušet. Jde přesněji o tisk z výšky, jehož techniky jsou považované za nejstarší soubor tiskových metod a těší se velké oblibě.

Literatura použitá k vypracování teoretické části je z oblasti pedagogiky, psychologie, grafiky a výtvarného umění. V části praktické se jedná o knihu o zvířatech se zajímavými texty a ilustracemi, s jejichž pomocí chci děti motivovat.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Pedagogika volného času

Pedagogika volného času je jedním z oborů pedagogiky. Je považována za velmi mladou vědu, která se začala rozvíjet od druhé poloviny 20. století.¹ Pedagogika volného času se zabývá smysluplným využíváním volného času dětí, dospívajících i dospělých. Jelikož se děti ve svém volném čase mohou věnovat různým aktivitám, a to jak těm smysluplným, tak i těm nebezpečným, má pedagogika volného času vysokou společenskou důležitost. Volný čas pozitivně ovlivňuje, ukazuje dětem, jak lze volný čas trávit způsobem, aby pro ně byl užitečný, rozvíjel jejich osobnost, schopnosti a přinášel jim pocit uspokojení. Pedagogika volného času má i preventivní funkci, ukazuje dětem vhodné formy a náplň trávení volného času. Existuje několik institucí, které se zaměřují na volný čas, a to školní družiny, školní kluby, základní umělecké školy, střediska pro volný čas dětí a mládeže či jazykové školy.²

Podle Jana Průchy se pedagogika volného času zabývá: „*Obsahem, formami a prostředky edukačních aktivit pro kultivaci individuálně a společensky prospěšného trávení volného času dětí a mládeže. Dále činností školských a jiných zařízení, která zabezpečují edukaci ve volném čase. A teorií a výzkumem toho, jak současná mládež tráví volný čas v podmínkách soudobého stavu společnosti.*“³

Jak už z názvu vyplývá, hlavním zájmem této pedagogické disciplíny je volný čas.

1.1 Volný čas

O volném čase si každý svobodně rozhoduje sám, podle svého uvážení a zvolené aktivity dělá dobrovolně a s radostí. Volný čas zahrnuje zábavu, odpočinek, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, rekreaci či rozvoj osobnosti.⁴ Děti mají většinou více volného času než dospělí a liší se od nich také svým rozsahem, obsahem, mírou samostatnosti, závislosti a nezbytností pedagogického ovlivňování.⁵

Volný čas je považován za opak doby nutné práce a povinností a doby nezbytné k obnově sil. Z výchovných důvodů by měl být volný čas dětí a mládeže pedagogicky

¹ Srov. HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*, s. 65.

² Srov. PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*, s. 93.

³ Tamtéž, s. 92–93.

⁴ Srov. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*, s. 13.

⁵ Srov. HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*, s. 66.

ovlivňován. Děti ještě nemají dostatek zkušeností, nedokážou se orientovat ve všech zájmových činnostech, potřebují tedy nenásilné, citlivé vedení. V průběhu 19. a 20. století se volný čas stal velmi významným. Lidé se zaměřovali na to, jak děti tráví svůj volný čas a začaly se rozvíjet aktivity a zařízení volného času. Cílem bylo získat dostatek času na regeneraci pracovní síly, sebevzdělávání a rozvoj zájmů. Probíhaly vzdělávací, hudební, tělovýchovné, divadelní, turistické aktivity, pořádaly se výlety, slavnosti a shromáždění. Vznikaly kluby, dělnické domy, zájmové, odborové, sociální i politické organizace.⁶

Od šedesátých let 20. století najdeme v české a slovenské literatuře v definicích volného času dvě pojetí, která se navzájem prolínají. Jedno z nich vychází z definice německého pojmy Freizeit, druhá vychází z pojmu loisir, v angličtině leisure. Leisure je v literatuře chápáno čtyřmi různými způsoby, jeden z nich chápe leisure jako čas, který zbývá po odečtení času věnovaného činností, jako jsou práce, škola, samoobslužné činnosti, spánek aj.⁷

Volný čas v protikladu k pracovní době je v německé pedagogice vysvětlován významnými autory, kteří mezi sebou nejsou v rozporu, ale spíše navazuje jeden na druhého: „*Horst Opaschowski se ve své teorii o vzniku volného času nechal inspirovat analýzou vztahu protestantismu a kapitalismu, zpracovanou německým sociologem Maxem Weberem. Wolfgang Nahrstedt vychází z myšlenky svobody a Hermann Giesecke přijímá Marxův pojem „odcizené práce“, od níž odvozuje požadavek volného času i pro tzv. dělnickou třídu.*“⁸

Pojetí jednotlivých autorů se liší v závislosti na tom, do jaké historické hloubky sledují fenomén volného času a jakou metodiku používají. Existují tři faktory, které ovlivnily vývoj chápání volného času v 16.–20. století. Prvním z nich je vznik pravidelné pracovní doby, oddělení dnů a hodin pracovního volna. Dalším je nárůst pracovní doby v období industrializace a osvícenská idea svobody jako základ moderního pojetí volného času. Již Jan Ámos Komenský požadoval, aby do školního vyučování byly zařazeny přestávky, během kterých by si děti užily společnou zábavu.⁹

⁶ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*, s. 13–21.

⁷ Srov. KAPLÁNEK, Michal. *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 43, 55.

⁸ Tamtéž, s. 45.

⁹ Srov. Tamtéž, s. 45–46.

Volný čas je podle Jürgena Habermase definován negativně, a to jako čas, kdy je člověk svobodný od práce a doplňuje to, čeho se mu v pracovním čase nedostává. Horst Opaschowski byl také kritikem volného času, snažil se odstranit propast mezi prací a volným časem a propojit obě oblasti znovu v jeden celek lidského života.¹⁰

Na volný čas se můžeme dívat z různých pohledů, které se navzájem prolínají a jež nelze posuzovat odděleně. Z hlediska ekonomického jde o množství prostředků, jež společnost investuje do zařízení pro volný čas. Hledisko sociologické a sociálně psychologické sleduje, jak činnosti ve volném čase přispívají k utváření mezilidských vztahů. Politické hledisko se zaměřuje na to, jak a do jaké míry bude stát svými orgány zasahovat do volného času obyvatelstva. Z pedagogického a psychologického hlediska se bere ohled na věkové i individuální zvláštnosti a jejich respektování ve volném čase stejně jako ze zdravotně-hygienického či historického pohledu.¹¹

1.2 Pedagog volného času

Profesi pedagoga volného času lze uplatnit ve střediscích volného času, tedy v domech dětí a mládeže a ve střediscích zájmových činností, v neškolských zařízeních, jako jsou zařízení sociální, rekreační, kulturní či osvětová. Za pedagogického pracovníka je považována osoba, která vykonává přímou vyučovací, výchovnou, speciálně pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost, přesněji učitelé, vychovatelé, pedagogové volného času, speciální pedagogové, psychologové, asistenti pedagoga, trenéři či vedoucí pedagogičtí pracovníci. Na každou z těchto pozic jsou kladeny jiné nároky.¹²

V knize *Pedagogické ovlivňování volného času* porovnává Jiřina Pávková rodinnou výchovu, školní vyučování a výchovu ve volném čase. Uvádí, že v rodinné výchově jsou důležité pozitivní emocionální vztahy mezi dětmi a rodiči. Výchova ve volném čase je pro děti oproti školnímu vyučování dobrovolná, tedy pedagog volného času musí vzbuzovat obdiv, působit sympaticky a umět motivovat děti k činnostem.¹³

¹⁰ Srov. KAPLÁNEK, Michal. *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 51.

¹¹ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*, s.15–18.

¹² Srov. HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*, s. 68,130.

¹³ Srov. Tamtéž, s. 131.

Každý člověk je jiný a má své pozitivní i negativní vlastnosti, své silné a slabé stránky. To ale nebrání stát se dobrým pedagogem volného času, důležité je, aby si pedagog negativní vlastnosti a slabé stránky uvědomoval, uměl s nimi pracovat a chtěl se zdokonalovat.¹⁴

Jiřina Pávková dobrého pedagoga charakterizuje jako člověka, „*kteřý by měl být rád mezi lidmi, mezi dětmi, umět mluvit i naslouchat, vciťovat se, zvládnout nároky, které život přináší, měl by se umět radovat ze života, mít rád lidi a také je dokázat řídit a vést.*“¹⁵

1.3 Výchova mimo vyučování

Pojem výchova mimo vyučování má velmi blízko k termínu pedagogika volného času. Výchova mimo vyučování je označení jedné z oblastí výchovy a zahrnuje i přípravu na školu či upevňování hygienických a kulturních návyků. Pedagogika volného času je vědní obor, který se zabývá teoretickými i praktickými aspekty výchovy ve volném čase.¹⁶

Zpočátku šlo o náhradu pojmu mimotřídní výchova, později výchova mimo vyučování nahradila i pojem mimoškolní výchovy. Zahrnuje veškerou výchovnou činnost s dětmi a mládeží mimo povinné vyučování. Je zaměřena na děti chodící do základních a středních škol. Výchovu mimo vyučování vykonávala škola, dětská a mládežnická organizace, různé státní instituce a společenské organizace pracujících. Tyto instituce měly dětem a mládeží poskytnout rozvoj zájmů, tvořivosti a vytvářet podmínky pro efektivní využívání volného času i pro další vzdělávání.¹⁷

Tato oblast výchovy plní funkci výchovnou, vzdělávací i sociální. Na výchově dětí a mládeže se v době mimo vyučování podílejí rodiče, ale také instituce pro výchovu mimo vyučování. Jedná se tedy o výchovu institucionálně zajištěnou, jež se uskutečňuje převážně ve volném čase a probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny. Vede jedince k rozumnému využívání volného času, napomáhá formovat hodnotné zájmy, uspokojovat lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a upevňovat morální vlastnosti. Výchova mimo vyučování může být pro mnohé způsobem odpočinku, rekreace či zábavy. Díky

¹⁴ Srov. HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*, s. 133.

¹⁵ Tamtéž, s. 133.

¹⁶ Srov. KAPLÁNEK, Michal. *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 38.

¹⁷ Srov. Tamtéž, s. 76–81.

pedagogickému ovlivňování volného času dětí a mládeže vzniká prevence proti společensky nevhodným a škodlivým formám chování.¹⁸

1.3.1 Střediska pro volný čas dětí a mládeže

Tato střediska pracují s dětmi a mládeží různého věku, slouží širokému regionu a nabízejí specializované a odborné vedení zájmové činnosti.

Jiřina Pávková ve své knize *Pedagogika volného času* uvádí, jaká je náplň středisek pro volný čas dětí a mládeže, která zahrnují domy dětí a mládeže a střediska zájmových činností: „*Zaměřuji se především na realizaci specializovaných zájmových činností pod odborným pedagogickým vedením. Organizují zájmovou činnost pravidelnou v kroužcích i příležitostnou, soutěže pro talentované jedince, prázdninové tábory, nabízejí spontánní aktivity na hřištích, v hernách apod. Umožňují účast dětem, mládeži, rodičům s dětmi a případně i dalším zájemcům.*“¹⁹

Domy dětí a mládeže jsou zřizovány střediskem pro volný čas dětí a mládeže a zařazovány do škol a školských zařízení. Jejich posláním je naplňovat rekreační a výchovně-vzdělávací funkci rozsáhlou zájmovou působností. Domy dětí a mládeže zřizují buď církve, obec, školský úřad či soukromý nebo jiný subjekt. Od pedagogických pracovníků ve střediscích pro volný čas se očekává schopnost připravit a zorganizovat nabídku aktivit pro volný čas a znalost pedagogických zásad a metodiky vedení zájmových činností.²⁰

V zájmových útvarech probíhá pravidelná zájmová činnost, a to v kroužku, souboru, klubu, oddílu či kurzu. Kroužek je považován za menší zájmový útvar, který se zaměřuje na vnitřní obohacení členů.²¹

Ze všech zařízení pro výchovu mimo vyučování mám nejbližší k domu dětí a mládeže, a to z důvodu, že jsem toto zařízení navštěvovala od mládí a v dospělosti jsem se zde podílela na vedení kroužku a na letních táborech. Z toho důvodu jsem v domě dětí na kroužku kreativity zrealizovala svůj výchovně vzdělávací projekt a představila dětem tradiční grafické techniky.

¹⁸ Srov. KAPLÁNEK, Michal. *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 33, 37.

¹⁹ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*, s. 44.

²⁰ Srov. Tamtéž, s. 121–126.

²¹ Srov. Tamtéž, s. 121–126.

1.4 Místo tradičních grafických technik v pedagogice volného času

Tradiční grafické techniky jsem si poprvé vyzkoušela na základní umělecké škole, kterou jsem v dětství navštěvovala. Dále jsem se grafice věnovala na střední škole, kde jsem své znalosti prohloubila.

V okolí, kde se pohybuji, se tradiční grafické techniky ve volnočasové pedagogice objevují zřídka. Spíše se setkávám s dětmi, které se s nimi doposud nesetkaly. V základních uměleckých školách je dětem umožněno si tradiční grafické techniky vyzkoušet a něco se o nich dozvědět. Některé domy dětí a mládeže provozují kroužky grafiky, ale převážně se jedná o počítačovou grafiku.

Počítačová grafika se těší velké oblibě, nabídka kroužku, který je zaměřen tímto směrem, se objevuje v mnoha domech dětí a mládeže. Aby děti neměly přehled pouze o počítačové grafice, o aplikacích s ní spojenými, jako jsou Photoshop, InDesign, Ilustrátor apod., a mohly se dozvědět informace i o tradičních grafických technikách, mohla by se počítačová grafika propojit s grafikou ruční. Děti by si mohly v grafické dílně vytvořit například přebal na knihu, převést do počítače a v Ilustrátoru vytvořit svou knihu s originálními přebalem. Díky tomu by si rozšířily znalosti a dovednosti o grafice a vytvářely by originální, nápadité artefakty.

Tradiční grafické techniky, jako jsou papírořez, linoryt či suchá jehla, by si děti mohly vyzkoušet již na základní škole v předmětu výtvarná výchova. Díky tomu by měly možnost nahlédnout do tradičních grafických technik a jejich zájem o tento typ kroužku by se mohl zvýšit. Kroužek tradičních grafických technik je vhodný i pro dospělé, kteří se zajímají o umění, měli by možnost vyzkoušet si grafické techniky a dozvědět se podstatné a zajímavé informace.

1.5 Vyučovací hodina výtvarné výchovy a její stavba

Vyučovací hodinu má na starost učitel, který předem rozhoduje o její náplni, vyučovacím a výchovném cíli a pravděpodobném průběhu. Vyučovací hodina se dělí na tři fáze, na vysvětlení daného úkolu, vlastní práce dětí a shrnutí poznatků a zhodnocení pracovních

výsledků. Před samotným zahájením vyučovací hodiny by měl být připraven všechen potřebný materiál.²²

První fází hodiny bývá zpravidla učitelův výklad, který je velmi důležitý. Takový výklad by měl být energický a srozumitelný tak, aby u dětí vzbudil zájem. Učitel zadává úkol, který budou děti v dané hodině plnit, a pokud je třeba, opakuje poznatky z předešlých hodin. Děti dlouho neudrží pozornost, tedy by výklad neměl být příliš dlouhý a neměl by se stát monologem. Pro zpestření výkladu pomáhá metoda rozhovoru, kladení jednoduchých otázek, čtení uměleckého textu, osobní vzpomínka apod. Pro lepší porozumění výkladu je dobré použití názorných pomůcek či napsání základních informací v bodech na tabuli.²³

Vlastní práce dětí je považována za nejdelší část vyučovací hodiny, je řízena učitelem, který kontroluje práci, dbá na pracovní tempo, aby každý nový úkon navazoval na předchozí. Ve třídě vládne příjemná atmosféra, vnitřní kázeň a soustředění. Děti by se neměly navzájem vyrušovat a nezneužívat volnosti, kterou jim výtvarná činnost umožňuje.²⁴

Poslední fáze se soustředí na hodnocení výsledků práce, je třeba zopakovat, co bylo cílem hodiny, a výsledek práce zhodnotit. Děti by se měly naučit hodnotit své výtvary i výtvary ostatních, musí se však nést v optimistickém duchu. Závěrem hodiny by neměl být pouze úklid potřeb, ale měl by naposledy soustředit pozornost dětí na odvedenou zdařilou práci.²⁵

Hodnocení je důležitou částí výtvarné výchovy a provádí se jak ze strany učitele, tak ze strany dětí. Učitel hodnotí, jak děti pochopily zadání úkolu, průběh jejich práce během hodiny a finální výsledek. Díky hodnocení svého výtvoru si dítě má uvědomit vlastní chyby, snažit se je napravit a svou práci zlepšit. U kolektivního hodnocení dětí kontrolují splnění úkolu a případně hledají společnou cestu k napravení chyb.²⁶

U pedagogického vedení výuky nelze určit jediný a správný postup, každý učitel má prostor pro svobodnou volbu metody, může tak projevit svůj individuální přístup. Učitel

²² Srov. UŽDIL, Jaromír a Josef HRON. *Metodika výtvarné výchovy na národní škole: prozatímní učebnice pro pedagogické fakulty*, s. 35.

²³ Srov. Tamtéž, s. 36.

²⁴ Srov. Tamtéž, s. 37.

²⁵ Srov. Tamtéž, s. 37–38.

²⁶ Srov. Tamtéž, s. 129.

by měl dětem poskytnout možnost volby a podpořit je při volbě technik a materiálů být originální, podpořit chuť výtvarně komunikovat a nenásilně přivést ke vnímání a chápání výtvarného řádu. Pokud tomu tak není, dítě může ztratit zájem výtvarně se projevovat. Dále je jeho úkolem přinášet témata, volit pro ně vhodnou motivaci, nabízet výtvarné postupy a následně s nimi děti seznamovat. Pokud se učitel vžije do způsobu vyjadřování, které si dítě zvolilo, a získá jeho důvěru, získá tak příležitost vychovávat jeho myšlení i výtvarné vyjadřování.²⁷

²⁷ Srov. ROESELVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*, s. 18–19.

2 Tradiční grafické techniky

2.1 Co je to grafika

Pojem grafika je odvozen od slova „grafein“ a znamená psát či kreslit. Jedná se o přenesení viděných nebo zažitých forem do souvislých linií, bodů a ploch. Během svého vývoje prošla grafika velkými přeměnami. Ve svých počátcích byla dlouho závislá na malířství. Nebýt velkých uměleckých osobností, které se v grafice objevily, nejspíše by dále zůstala pouhým prostředkem reprodukování maleb. Grafická díla vznikají ve větším počtu uměleckých originálů, tedy jejich šíření a získávání je snadnější, než tomu bývá v jiných výtvarných oblastech. Pokud se člověk dá na cestu umělecké grafiky a chce dojít podstatného výsledku, je důležité mít dokonalé vědomosti, vyvinout absolutní soustředěnost, vytrvalost a trpělivost k pokusům a zkouškám.²⁸

Hlavním znakem grafiky je rozmnožování výtvarné práce, a to za pomoci tisku z výšky, z hloubky a z plochy. Matrice mohou být tištěné černobíle, či vícebarevně, na barevný tisk je potřeba počítat s delší časovou náročností. Při tom je důležité brát v potaz náročnost grafického postupu, pracnost, s níž vzniká matrice, zrcadlově převrácený otisk a u některých technik i nemožnost napravit chybný krok.²⁹

Charakteristickým rysem grafiky je princip otisku, otisk jednotlivý, či několikanásobný. Princip otisku současně zahrnuje i přenos barvy z matrice na potiskovaný papír. Dále ke grafice patří princip rytí, může se jednat o rytí do dřeva, kovu, kamene aj. Dalším podstatným znakem grafiky je reprodukce obrazu, grafika byla vždy efektivním nástrojem šíření myšlenek slovem nebo obrazem. Grafika má velmi široký základ, v němž se prolínají prvky utilitární s uměleckými a banální s jedinečnými. Stejně jako na jiná řemesla se na grafiku dlouho nepohlíželo jako na umění, tiskař patřil mezi hrnčíře, zlatníky, umělecké truhláře nebo rytce dekorů do vojenské výstroje.³⁰

Nositelé a představitelé ideologií politických a náboženských brzy začali grafiku používat. Obraz a text šířený tiskem bylo možné doručit širokému okruhu příjemců a byla to levnější varianta než ručně malovaná ilustrace či zdlouhavé přepisování textů.³¹

²⁸ Srov. KREJČA, Aleš. *Grafické techniky*, s. 8–11.

²⁹ Srov. ROESELVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*, s. 94–95.

³⁰ Srov. MICHÁLEK, Ondřej. *Magie otisku: grafické techniky a technologie tisku*, s. 8.

³¹ Srov. Tamtéž, s. 8.

Jindřich Marco dělí grafiku na původní, reprodukční a na grafiku volnou a užitou. Za *původní grafické dílo* považuje otisk, který je výsledkem tvořivého úsilí umělce vedeného intelektem, výtvarným citem a řemeslnou zkušeností. Dříve se grafici při vytváření námětu inspirovali díly jiných umělců, bylo běžné pouze předkreslit předlohu, provedení v materiálu ponechat specializovanému rytci či litografovi a tisk svěřit tiskaři. V *reprodukční grafice* pracují řemeslní grafici, kteří mají na starost zhotovení tiskové formy podle umělcovy kresebné předlohy za pomoci fotomechanických prostředků a rozmnožit předlohu co nejvěrněji ve velkém nákladu. *Volná grafika* nemá žádný přímý praktický účel, je to svobodné ztvárňování umělcových představ do grafické podoby. Naopak *užitá grafika* je vázaná na nějaký praktický úkol³², jako například novoročenky, pozvánky, plakáty, knižní obálky, přebaly aj. Užitá grafika by měla tvořit doplněk grafické sbírky jako doplnění přehledu o díle některého umělce nebo grafické reprodukční techniky.³³

Během studia grafického designu jsem měla možnost vyzkoušet si velkou škálu grafických technik a vytvořit několik grafických prací. Na původní grafice oceňuji, že je člověku umožněno vyzkoušet si grafický postup dané techniky a projít si všemi fázemi, které technika zahrnuje, např. u tisku z výšky si vyzkoušet nákres návrhu, rytí tiskové formy, otisk matrice a signaturu výtisků. Po vyzkoušení jednotlivých fází si autor svého výtvoru o to víc váží a přistupuje k němu s citem.

Obdivuji volnou grafiku, kdy umělec není spoután žádným zadáním, nechává volně proudit své myšlenky, představy a pomocí své fantazie vytváří originální dílo. Při školních pracích mi více vyhovovala užitá grafika, kdy jsem měla přesně určené požadavky, kterými jsem se řídila. Naopak pro mě byli velmi inspirativní umělci, kteří tvořili podle své fantazie bez jakýchkoli zadání.

2.1.1 Tisk

Tisk používáme při rozmnožování graficky ztvárněné kresby či textu, a to přenášením barvy z tiskové formy na papír. Dalším podstatným pojmem je tisková forma, což je hmotný objekt, v němž je zpracována výtvarná představa některým z grafických způsobů. Tisková forma může být provedena z nejrůznějších materiálů, z linolea, kovu, textílie, umělé hmoty, ze dřeva apod. Konečný výsledek tiskového procesu považujeme za otisk.

³² Srov. KREJČA, Aleš. *Grafické techniky*, s. 8–11.

³³ Srov. MARCO, Jindřich. *O grafice: kniha pro sběratele a milovníky umění*, s. 19–20.

Každý otisk z téže tiskové formy se liší od ostatních, a tedy každý z nich má hodnotu originálu. Existují otisky, které dokumentují různá pracovní stadia jedné a té samé tiskové formy. Pro původnost grafického díla je důležitá autorizace otisku umělce, tedy signatura. Monogramy začleněné do kresby a současně s ní vyryté ve dřevě nebo kovu byly považovány za první signatury v polovině 15. století. Později se začalo uvádět jak jméno autora předlohy, tak rytcovo. Ke konci 19. století se otisky začaly signovat vlastnoručním podpisem pod otištěnou kresbu, stejně jako je tomu i dnes. Do pravého spodního rohu těsně pod kresbou se umisťuje podpis a datum vzniku, do levého rohu číslo výtisku.³⁴

Při vytváření grafického artefaktu se zaměřujeme na limit tisku, který je závislý na použité technice, tedy na odolnosti dané tiskové formy. U techniky suchá jehla by limit tisku neměl být vyšší než 50 otisků, u leptu se doporučuje do 100 kusů výtisků a u ostatních technik, jako jsou rytiny v kovu, dřevě, litografie, serigrafie do 200 kusů. Čím méně otisků je vydáno, tím jsou vzácnější. Pro úspěšně provedený tisk je potřeba použití kvalitního papíru, odpovídajícího dané technice tisku.³⁵

2.1.2 Barevná grafika

Grafika bývá často označována jako černobílé umění, přesto však v poslední době roste obliba barevného tisku. Abychom docílili pěkného barevného tisku, je nejprve nutno si osvojit postupy černobílé grafiky. Pro pochopení vztahů mezi jednotlivými barvami máme dvanáctidílný chromatický kruh. Výroba barev probíhá mechanickým mísením práškových pigmentů nebo barviv s příslušnými přísadami. Rozlišujeme dvě tiskové barvy, anorganické čili pigmenty minerálního původu a organické, přírodního původu či syntetické. K zesvětlení barevného tónu se používá transparentní mísící běloba. Pokud chceme upravit konzistenci tiskové barvy, používáme ředidlo.³⁶

2.2 Rozdělení technik

Aleš Krajča dělí tradiční grafické techniky: *„Nejpřesnější a nejužitečnější je rozdělení podle způsobu tisku neboli podle toho, jak jsou na tiskové formě umístěny tiskové elementy – zda jsou vyvýšeny, nebo vyhloubeny, zda jsou v jedné ploše s ostatními*

³⁴ Srov. KREJČA, Aleš. *Grafické techniky*, s. 12–13.

³⁵ Srov. Tamtéž, s. 12–14, 19.

³⁶ Srov. Tamtéž, s. 14, 16.

*netisknoucimi místy, nebo jsou-li tvořeny průchodnými místy síta. Z toho hlediska dělíme jednotlivé specifické grafické postupy do čtyř tiskových skupin.*³⁷

- Tisk z výšky – dřevořez, dřevoryt, linoryt;
- Tisk z hloubky – rytina, lept, suchá jehla, mezzotinta, aj.;
- Tisk z plochy – litografie, monotyp³⁸;
- Průtisk – sítotisk.

2.2.1 Tisk z výšky – Linoryt

Aleš Krajča ve své knize grafické techniky tisk z výšky definuje jako: „*Nejstarší soubor tiskových metod jsou techniky pro tisk z výšky. Jejich počátky sahají hluboko do kulturní historie lidstva a mnohostranný vývoj, kterým během věků prošly, jim určil mezi všemi ostatními grafickými technikami přední a základní roli a místo.*“³⁹

Za tisk z výšky je považován kamenoryt, dřevořez, dřevoryt, linořez, linoryt, ražená technika, kovoryt, olovoryt či originální zinkografie. Tisk můžeme vykonat ručně nebo v některém typu knihtiskařského lisu.⁴⁰ U tisku z výšky tisknou pouze vyvýšené části desky, pokud bychom do desky vyryli rýhy a otiskli na papír, rýhy by zůstaly bílé, netiskly by, zatímco plocha by zůstala zbarvená.⁴¹

Barva by se neměla dostat do vyrytých míst matrice a tady by neměla tisknout. K nanášení barvy se používají válečky, barvicí tampony či kartáčky. Jako materiál u této techniky mohou být použity dřevěná deska, dřevotříska, překližka, linoleum, kov, kámen aj. Reliéf matrice může vzniknout i jiným způsobem než ručním rytím, u kamene, kovových nebo polymerových desek můžeme matici vytvořit leptáním. Z toho důvodu techniky tisku z výšky dělíme na mechanické a chemické. Dále rozlišujeme chemický postup ruční a fotomechanický. Nejstarší technikou tisku z výšky je tisk z dřevěné matrice. Před vytvářením grafických obrazů vznikaly v oboru barvení látek tisky různých ornamentů, vzorů. Nejstarší doklady tohoto užití byly nalezeny v Egyptě a v Číně.⁴²

Linoryt se nejvíce podobá dřevořezu a dřevorytu s tím rozdílem, že se ryje do korkového linolea a vryp není tak ostrý jako u dřeva. Technika se využívá pro plošnou

³⁷ KREJČA, Aleš. *Grafické techniky* s. 19.

³⁸ Srov. MARCO, Jindřich. *O grafice: kniha pro sběratele a milovníky umění*, s. 151.

³⁹ KREJČA, Aleš. *Grafické techniky*, s. 21.

⁴⁰ Srov. Tamtéž, s. 21.

⁴¹ Srov. BOUDA, Cyril. *Grafické techniky*, s. 10.

⁴² Srov. MICHÁLEK, Ondřej. *Magie otisku: grafické techniky a technologie tisku*, s. 10.

grafiku, jako jsou plakáty a letáky. Překreslený stranově obrácený obraz se ryje žlábkovými rydly.⁴³ Rydla jsou lisovaná z ocelového plechu do tvaru V nebo U a nasazená do dřevěných držátek. Kresbu přenášíme na plochu linolea pomocí kopírovacího papíru. Díky křehkému materiálu nám linoryt nedovolí vytvářet detaily. Velké bílé části bez kresby se prořezávají, je možné celou vrstvu linolea odstranit, tak aby se část neobtiskla.⁴⁴

Podstatnými znaky linorytu jsou snadné rytí, nenáročný tisk a jasný výraz. Vytvářely se také barevné výtisky, díky kterým si technika uchovala svůj půvab pro umělce i publikum až dodnes. Linoryt je vhodný pro průmyslový knihtisk. Za významné autory, kteří jsou spojeni s touto technikou, považujeme Josefa Čapka či Vojtěcha Preissiga. Josef Čapek se touto technikou zabýval již během 1. světové války, Vojtěch Preissig využil linoryt na poli plakátové tvorby. Linoryt se rozšířil i v jiných zemích, například v Německu, ve Velké Británii nebo také v Rusku. Objevil se v díle Pabla Picassa, Henriho Matisse či Józefa Gielniaka.⁴⁵

Barevného linorytu lze dosáhnout dvěma způsoby. Prvním je metoda postupného odrývání jedné matrice neboli metoda reduktivní. Druhá metoda je adiktivní, kdy se pro každou barvu používá zvláštní matrice. Je možné obě metody kombinovat.⁴⁶

2.2.2 Tisk z hloubky – Suchá jehla

U tisku z hloubky se tisknou pouze vyhloubené části. Do kovové desky se vyhlubují rýhy, do nichž se později vetře tiskařská barva a její přebytek se z povrchu odstraní.⁴⁷ Hloubotisková matrice reliéfu vzniká rytím či leptáním do různých materiálů. Matrice může být vytvořena téměř z čehokoli, z kovu, linolea, kamene, umělé hmoty, pevného kartonu či ze dřeva. Podmínkou je, aby byl materiál dostatečně pevný a aby se díky tlaku matrice neznehodnotila a aby vydržela vícenásobné barvení a stírání přebytečné barvy z plochy. Hloubotiskové techniky se dělí na mechanické a chemické čili suché a mokré. Mezi techniky mechanické řadíme suchou jehlu, mezzotintu, rytinu, rytinu na kameni, krejonovou manýru a kolografii.⁴⁸ Za chemické považujeme různé druhy leptů. Tisk z hloubky je o něco málo mladší než tisk z výšky, dlouhou dobu byla tato technika

⁴³ Srov. MARCO, Jindřich. *O grafice: kniha pro sběratele a milovníky umění*, s. 213.

⁴⁴ Srov. KREJČA, Aleš. *Grafické techniky*, s. 48.

⁴⁵ Srov. MICHÁLEK, Ondřej. *Magie otisku: grafické techniky a technologie tisku*, s. 47.

⁴⁶ Srov. Tamtéž, s. 48.

⁴⁷ Srov. BOUDA, Cyril. *Grafické techniky*, s. 11.

⁴⁸ Srov. MICHÁLEK, Ondřej. *Magie otisku: grafické techniky a technologie tisku*, s. 73.

považována za nejdokonalejší způsob tisku a z hlediska uměleckého jí pravděpodobně bylo dosaženo nejlepších výsledků.⁴⁹

Suchá jehla se provádí ostrou jehlou, kterou se jemně ryje. Je oblíbenou technikou umělců, zkoušel ji již významný malíř Albrecht Dürer a s oblibou ji používali malíř Rembrandt či sochař Auguste Rodin.⁵⁰ Původně byla tato technika považována za pomocnou, umělci díky ní doplňovali své rytiny či lepty. Kolem roku 1900 dosáhla velké obliby a po první světové válce byla znovu oživena a hojně používána v ilustracích, bibliografiích apod. Listy suchou jehlou tvořili téměř všichni umělci 20. století. Suchá jehla je podobná rytině, místo rydel se používají ocelové jehly zapuštěné do dřevěné násadky. Čím více se na jehlu přitlačí, tím hlubší a širší čára vznikne. Kresba se přenáší zrcadlově obráceně na kovovou desku. Touto technikou můžeme udělat 10 až 20 povedených tisků.⁵¹

Suchá jehla umožňuje jednoduchý způsob, jak připravit obraz k reprodukci jako spontánní, citlivý a bezprostřední kresebný záznam. Materiálem matrice může být středně tvrdý nebo i měkčí plech či umělá hmota.⁵²

2.2.3 Tisk z plochy – Monotyp

U tisku z plochy se vše děje pouze v ploše matrice. Místa, která tisknou, jsou ve stejné rovině jako místa, která netisknou, na povrchu materiálu, z něhož se tiskne, nejsou žádná vyvýšená místa, do nichž by se barva vtírala. Výchozím materiálem techniky tisku z plochy je kámen, díky kterému vznikl termín litografie, dnes jím označujeme nejen tisk z kamene, ale také z hliníkových, dříve zinkových desek. Oproti jiným technikám je práce na kameni, příprava k tisku a vlastní tisk složitější. Litografie je založena na neslučitelnosti vody s mastnotou. Kámen je chemicky upraven tak, že mastná místa, kde byla umístěna kresba, barvu přijímají, kdežto nepokreslená místa, při tisku stále vlhčená, barvu odpuzují. Při tisku map nebo ilustrací a reklam litografie nahradila hlubotisk a knihtisk.⁵³

Tisk z plochy je považován za mladší techniku, která se objevila až ke konci 18. století a od té doby se stále dynamicky rozvíjí. Originální tisk se provádí na

⁴⁹ Srov. KREJČA, Aleš. *Grafické techniky*, s. 65.

⁵⁰ Srov. MARCO, Jindřich. *O grafice: kniha pro sběratele a milovníky umění*, s. 173.

⁵¹ Srov. BOUDA, Cyril. *Grafické techniky*, s. 22–24.

⁵² Srov. MICHÁLEK, Ondřej. *Magie otisku: grafické techniky a technologie tisku*, s. 108.

⁵³ Srov. Tamtéž, s. 189.

litografickém lisu či na ofsetovém nátiskovém lisu. Mezi techniky tisku z plochy řadíme litografie, autografie, přetisk, fotolitografie aj.⁵⁴

Při technice monotyp vzniká pouze jeden otisk, tedy vzniklý list je vždy originálem, a je proto dražší než otisky vzniklé jinou grafickou technikou. Grafik namaluje obraz na desku, v lisu přeneše na papír a celkový výsledek připomíná jak grafiku, tak kresbu i obraz.⁵⁵ Monotyp je možno natisknout ručně či v lisu, tisk v lisu je vhodnější, zaručuje větší tlak, a tedy kvalitní otisk. Při ručním otisku se nevyvine takový tlak a nemusí se barvy otisknout. U monotypu je důležité pracovat rychle tak, abychom zamezili zaschnutí připravených grafických barev.⁵⁶

Existuje více technik monotypů, a to kreslené, vytírané a malované. Kreslený monotyp je svým postupem čistý a jednoduchý. Na matrici se naválí tiskařská barva, na kterou se tužkou či jiným špičatým materiálem nakreslí obrazec. Tužkou docílíme odebrání barvy a na výtisku bude nakreslený obrazec vyobrazen jako bílá linie na tmavé ploše. Vytíraný monotyp je charakterizován jako živelný a malířský, jde o vytírání linek a plošek z povrchu matrice. Malovaný monotyp vzniká malováním na skleněnou desku, plexisklo či jiné průhledné folie.⁵⁷

Pro zpestření je možné monotyp spojit s jinou technikou, například po zaschnutí na výtisk něco ručně dokreslit, nebo monotyp naskenovat do počítače a dále s ním pracovat v grafických aplikacích.

2.2.4 Průtisk – Sítotisk

Průtisk je považován za nejmladší tiskovou techniku, jež se v posledních letech rozšířila do různých odvětví průmyslové praxe, propagace a umělecké grafiky. Jedná se o rozmnožování kresby či grafických elementů pomocí šablony. Tiskneme pomocí šablony – síťoviny z textilního, kovového nebo syntetického vlákna, vypnuté na pevném dřevěném či kovovém rámu. Princip tisku spočívá v protlačování barvy propustnými místy šablony pomocí tříče. Průtisk v průmyslu umožňuje potiskovat prakticky všechny

⁵⁴ Srov. KREJČA, Aleš. *Grafické techniky*, s. 139.

⁵⁵ Srov. MARCO, Jindřich. *O grafice: kniha pro sběratele a milovníky umění*, s. 214.

⁵⁶ Srov. ROESELLOVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*, s. 130–131.

⁵⁷ Srov. Tamtéž, s. 130–131.

druhy hmot – papír, kůži, textil, sklo, plastické hmoty, dřevo, kov a předměty plošné i trojrozměrné. V textilním průmyslu nazýváme tuto techniku filmovým tiskem.⁵⁸

Princip průtisku, takzvané přenášení barvy na potiskovaný materiál přes šablonu, byl znám již v Číně či v Koreji mnoho let před našim letopočtem. Využití techniky sítotisk je spojeno se jménem Charlese Nelsona Jonese, který si ji nechal v USA patentovat roku 1887.⁵⁹

Grafická technika sítotisk v současné době dosáhla svého vrcholu, i přestože je svým původem velmi stará. Šablona může být vytvořena dvěma způsoby – vykrývací či vymývací technikou. Barva musí být jemná tak, aby prošla sítím a byla přilnavá. Sítotisk se rozšířil zvláště po druhé světové válce jako průmyslová grafická technika, a to díky použitelnosti v oboru reklamy a obalové techniky.⁶⁰

⁵⁸ Srov. KREJČA, Aleš. *Grafické techniky*, s. 181.

⁵⁹ Srov. MICHÁLEK, Ondřej. *Magie otisku: grafické techniky a technologie tisku*, s. 220.

⁶⁰ Srov. BOUDA, Cyril. *Grafické techniky*, s. 44–45.

3 Výtvarná výchova a její cíle

Výtvarný obor nám umožňuje vyjádření tématu na základě vnímání okolního světa, poskytuje ucelený přehled o výtvarném umění, pomáhá vyhranit výtvarný názor a vnímá důležitost vlastní tvorby jako součást osobního naplnění.⁶¹

Díky vzdělávání ve výtvarném oboru se u dětí rozvíjí výtvarné dispozice – představivost, myšlení, vnímání, vyjadřování, tvořivost a estetické citění. Výtvarný projev rozvíjí řadu schopností, které utvářejí osobnost dítěte. Učí se pojmenovávat a porovnávat výtvarné znaky a prvky výtvarného jazyka, svoje pocity, postřehy a myšlenky. Zdokonaluje výtvarné vztahy, reflektuje názory druhých, respektuje odlišný výtvarný projev a dokáže používat výtvarný jazyk, materiály a nástroje. Dítě získává vztah k materiálům, nástrojům a osvojuje si základní výtvarné techniky, postupy a dovednosti. Poznává historii a vývoj výtvarného umění, uměleckou tvorbou v jednotlivých etapách.⁶²

3.1 Rozvoj tvořivosti ve výtvarné výchově

Při rozvíjení tvořivosti je důležité vědět, že má procesuální charakter, rozvíjí se činností, je vlastní všem psychicky zdravým jedincům, má velký význam pro rozvoj poznávacích a rozumových schopností a pro mnohostranný vývoj osobnosti.⁶³ Míra této schopnosti je dána individuálními dispozicemi jedince, prostředím, výchovou apod. Podle psychologie je kreativní takové jednání, které je originální, správné, přínosné a aplikovatelné. Kreativita je považována za jednu z nejdůležitějších složek emoční inteligence člověka, také za hodnotu, na kterou je kladen velký důraz při výběru pracovníků či při posuzování osobních vlastností člověka.⁶⁴

Petr Žák ve své knize definuje kreativní schopnosti jako: „*Schopnost představit si nebo vymyslet něco nového, tvořit myšlenky, nápady odpovídající obecným kritériím, schopnost vnímat problémy, schopnost analyzovat problém a konstruovat jeho řešení.*“⁶⁵

A. Maslow vyčlenil dvě úrovně tvořivosti – sebeaktualizující tvořivost a speciální talentovou tvořivost. Sebeaktualizující tvořivost je považována za každodenní, relativní

⁶¹ Srov. BOŘEK, Lubor. *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání*, s. 37.

⁶² Srov. Tamtéž, s. 37.

⁶³ Srov. LOKŠOVÁ, Irena a Jozef LOKŠA. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*, s. 109.

⁶⁴ Srov. ŽÁK, Petr. *Kreativita a její rozvoj*, s. 28–34, 148.

⁶⁵ Tamtéž, s. 149.

tvořivost, která se objevuje v běžných životních situacích a záležitostech. Speciální talentová tvořivost je spojena s talentem, člověk, který jí chce dosáhnout, musí projít stadiem základní seberealizační tvořivosti.⁶⁶

Pomocí výzkumů se zjišťovalo, jak vypadá tvořivá osobnost. Vynikající tvořiví jedinci jsou vysoce soběstační, výrazně vnitřně motivovaní a mírně introvertní s vyhraněnými zájmy. Zjistilo se tedy, že pro tvořivost je důležitá především sebedůvěra a víra ve vlastní tvořivé schopnosti. Známí autoři jako Ďurič, Hvozdík, Jaššová a další jsou přesvědčeni, že každý duševně normální člověk disponuje schopností tvořivosti, rozdíl je pouze v úrovni tvořivých schopností. Tvořivého člověka vystihuje rozmanitost zájmů a vyhledávání nových vjemů a podnětů.⁶⁷

V knize *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole* autoři uvádějí sedm zásad při rozvíjení tvořivosti ve vyučování výtvarné výchovy. První z nich je rozvíjení motivace dětí k tvořivé činnosti, dále rozvíjení vůle a vytrvalosti v práci s cílem dokončit výtvarné dílo, rozvíjet sebedůvěru a odvalu dětí. Další zásadu představuje volba cílů a metod, které učitel použije, aby vyučování bylo tvořivé. Stimulující atmosféra ve třídě, s úsměvem jde všechno lépe, ve třídě by tedy měla panovat dobrá nálada a radost z práce. Strach z nezvládnutí tématu či z nedostatku dovedností by se v hodinách neměl objevovat. Další ze zásad je rozvíjení hodnotícího myšlení, dát dítěti na výběr, přičemž dítě musí vzít v úvahu své schopnosti a zhodnotit, co pro něj bude vhodné. Při hodnocení produktů výtvarné činnosti dá učitel dětem prostor k hodnocení. Poslední zásadou je respektování základních didaktických zásad.⁶⁸

3.2 Vliv motivace na tvořivost

Pomocí motivace můžeme děti podnítit k dané aktivitě, odpovědět jim na otázku, proč budeme danou aktivitu vykonávat, a dopřát jim prostor pro vymýšlení kreativních nápadů a proudění originálních myšlenek. Je několik metod, jak motivaci rozvíjet, v jakém rozsahu a jakým způsobem. Podle mé zkušenosti je důležité motivaci nepřehnat ani nepodcenit.

⁶⁶ Srov. LOKŠOVÁ, Irena a Jozef LOKŠA. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*, s. 109, 129–130.

⁶⁷ Srov. Tamtéž, s. 114, 121.

⁶⁸ Srov. Tamtéž, s. 179, 180.

Vnitřní a vnější motivace je důležitá ve vývojových procesech tvořivosti dětí. Motivace podporuje snahu a ochotu dětí rozvíjet vlastní tvořivé schopnosti. Nejčastěji se tvořivost projevuje v podmínkách vnitřní motivace výkonu. Lidé pracující v tvořivé atmosféře s volným výběrem úkolů k řešení jsou produktivnější než lidé ovlivnění vnějšími motivačními činiteli. Lidé, kteří mají značnou vnitřní motivační orientaci na řešení úloh, bývají tvořivější než lidé, kteří jsou k činnosti motivováni zvenku. Vnější motivace ve smyslu odměny má spíše negativní efekt, může odvracet pozornost dítěte od řešení úkolu, dítě se pak více soustředí na odměnu, což snižuje jeho tvořivost. Tvořivost podporuje atmosféra volnosti, ve které člověk realizuje činnost bez obav z vnějšího hodnocení výkonu.⁶⁹

U aktivit v zájmových oblastech je důležité u dětí vyvolat nebo zvýšit zájem o danou činnost, toho docílíme pomocí motivace. Motivace má vyvolat potřebu a v návaznosti na ni ukázat cestu, jak ji uspokojit. Díky motivaci by děti měly zjistit, proč budou konkrétní činnost vykonávat. U motivace nesmíme zapomenout na ocenění, vedoucí by měl ocenit výsledky, ale i průběh činnosti tak, aby se u dětí vytvářelo vědomí úspěšnosti a byly motivovány k dalším aktivitám. Motivaci je potřeba přizpůsobit věku a osobnosti účastníků, které chci motivovat.⁷⁰

Existuje několik druhů metod, díky kterým učitel či vychovatel může děti motivovat, např. volit motivaci ve smyslu soutěže, vyučování hrou, dramatizace činnosti, regenerace sil, tvořivost, využívání informačních fondů apod. Ve výchovně vzdělávacím projektu jsem na rozvíjení motivace použila metodu dramatizace činností, která se motivačně využívá v živém a názorném, pro dítě zajímavém způsobu podání učební látky.⁷¹

⁶⁹ Srov. LOKŠOVÁ, Irena a Jozef LOKŠA. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*, s. 36–38.

⁷⁰ Srov. HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*, s. 170–171.

⁷¹ Srov. LOKŠOVÁ, Irena a Jozef LOKŠA. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*, s. 43.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Výchovně vzdělávací projekt

4.1 Úvod

Praktická část bakalářské práce zahrnuje výchovně vzdělávací projekt, který je rozdělen do tří lekcí. Během nich se děti dozvěděly základní informace o tradičních grafických technikách a vyzkoušely si tisk z výšky, technikou linoryt s názvem „Návštěva zoo“.

Výchovně vzdělávací projekt byl realizován v Domě dětí a mládeže, Písek, pobočka Milevsko, s dětmi, které každý týden dochází do kroužku kreativity. Pro děti je tisk z výšky méně známý a doposud neměly možnost si tuto techniku vyzkoušet. Proto jsem na úvod dětem představila tradiční grafické techniky a vysvětlila jim princip tisku z výšky, z hloubky, z plochy a princip průtisku. Proběhlo seznámení se základními technikami a jejich postupy. Především jsme se věnovaly tisku z výšky, který jsme si následně i vyzkoušely.

V první lekci měly děti za úkol vymyslet návrh linorytu na téma „Návštěva zoo“, následně návrh přenést pomocí pauzovacího papíru na lino a zvolit si, které části návrhu se vyryjí. V druhém setkání nás čekalo rytí tiskové formy a v poslední lekci jsme provedly otisk matric a signaturu výtisků.

Na kroužek kreativity chodí sedm dívek ve věku od deseti do dvanácti let. S nadšením vytvářejí díla z různých materiálů a rády zkoušejí nové umělecké techniky. Tedy vyzkoušet si grafickou techniku linoryt s radostí přivítaly.

Všechny potřebné pomůcky na vytváření linorytu nám byly poskytnuty od Domu dětí a mládeže, například grafický lis, rydla, tiskařské barvy, válečky, pauzovací papíry, lino, čtvrtky apod.

4.2 Průběh činnosti

Činnost probíhala v Domě dětí a mládeže, Písek (pobočka v Milevsku), kde nám byla přidělena výtvarná dílna, ve které jsme měly s dívkami ideální podmínky k realizaci jedné z tradičních grafických technik. Během tří lekcí jsem dětem předala základní informace o grafických technikách. Nejvíce jsme se zaměřily na techniku linoryt, děti se dozvěděly, co tato grafická technika obnáší, jaké jsou její postupy, co vše je potřeba znát a mít k její realizaci, a následně si techniku vyzkoušely. Na realizaci linorytu jsme měly dohromady šest hodin, během nichž si děti prošly jednotlivými fázemi od vytváření návrhu, rytí

tiskové formy až k tisku matrice. Naučily se bezpečně pracovat s rydly a s grafickým lisem. Každý si vytvořil dva výtisky ze své matrice a po zaschnutí se výtisky osignovaly.

4.3 Cíl výchovně vzdělávacího projektu

Cílem praktické části bakalářské práce je představit dětem z kroužku kreativity tradiční grafické techniky, tisk z výšky, z hloubky, z plochy a průtisk. Děti se doposud s grafickými technikami nesetkaly, tedy bych ráda rozšířila jejich znalosti a dovednosti v oblasti výtvarných, grafických technik a umožnila jim jednu z technik si vyzkoušet. Šlo přesněji o tisk z výšky, jehož techniky jsou považované za nejstarší soubor tiskových metod a těší se velké oblibě.

4.4 Výchovně vzdělávací projekt

4.4.1 První lekce

Námět

Návštěva zoo – návrh

Úkol

Kresba návrhu na papír, přenesení návrhu pomocí pauzovacího papíru na lino v rozměru 11 × 15, obtažení linií lihovým fixem, barevné zvýraznění částí, které se vyryjí.

Výchovně vzdělávací cíle

Kognitivní cíl

- Rozvoj tvořivosti
- Osvojení si poznatků o tradičních grafických technikách
- Porozumění technice linoryt

Afektivní cíl

- Pozitivně ovlivňovat postoj k umění v rámci přijímání jeho estetické funkce

Psychomotorický cíl

- Rozvoj jemné motoriky

Motivace

Nejprve jsem dětem představila svůj vlastní návrh na zvolené téma „Návštěva zoo“, v krátkosti jsem jim vysvětlila svůj výběr zvířete a celkový způsob úpravy, který jsem zvolila. Dále jsem navázala čtením příběhu z knihy *Animalium*, který napomohl k dodání motivace a během něhož měly děti čas na promyšlení svého návrhu na linoryt.

„Země je podle našich dosavadních zjištění jedinou planetou, na níž existuje život a kde se tvorové postupně vyvíjeli, až dosáhli tak obrovského počtu druhů i jedinců. Svoji planetu sdílíme se zhruba dvěma miliony známých druhů živočichů, a to jsme zatím neobjevili a nepojmenovali všechny. Na Zemi žije úchvatná plejáda živočichů. Nejpočetněji je tu zastoupen hmyz a malá zvířata, ale existují také živočichové, na které by i naše fantazie byla krátká! Sice nám připadají zvláštní, ale i oni se určitým způsobem podílejí na tom, aby naše planeta byla obyvatelná. Jen díky různorodým formám života se na Zemi vyskytujeme už tak dlouho – bez nich bychom totiž neměli jídlo, vzduch, a co je možná nejdůležitější, chyběla by nám také představivost.“⁷² Jaké zvíře si představíte vy, když ve své mysli navštívíte zoo?

Po přečtení příběhu si děti mohly knihu prohlédnout a načerpat v ní inspiraci pro své návrhy.

Technika

Kreslení návrhu, přenesení návrhu na lino, zvýraznění linií lihovým fixem, barevné zvýraznění návrhu

Materiál

Papíry, tužky, pauzovací papíry, nařezané kousky lina v rozměru 11 × 15, lihové fixy, výtisky linorytů, matrice, svůj vlastní návrh na zvolené téma „Návštěva zoo“, kniha *Animalium*, červené a modré pastelky

Časová dotace

120 minut

⁷² SCOTT, Katie a Jenny BROOM. *Animalium*, s. 8.

Průběh činnosti

Před začátkem první lekce proběhla příprava výtvarné dílny, kde jsem si připravila potřebný materiál. Po příchodu dívek jsme se seznámily a v krátkosti si o sobě něco pověděly, vysvětlila jsem jim své působení na tomto kreativním kroužku.

Dále jsem dívkám předala základní informace o tradičních grafických technikách, o tisku z výšky, z hloubky, z plochy a o průtisku. Pro snadnější porozumění jsem na ukázkou přinesla výtisky linorytu, suché jehly, sítotisku a zhotovený papírořez společně s vyrytými matricemi linorytu a suché jehly. V krátkosti jsem dětem vysvětlila jednotlivé fáze těchto technik.

Nejvíce jsem se ve svém výkladu zaměřila na tisk z výšky, na linoryt, a to z důvodu jeho následné realizace. Podrobné vysvětlení techniky tisku z výšky jsem zakončila ukázkou videa o procesu vytváření linorytu. Pro lepší orientaci a pochopení techniky jsem na tabuli v bodech napsala základní informace o technice a jednotlivé fáze technického postupu vlastní práce dětí.

Následně jsem dětem přečetla krátký úryvek z knihy *Animalium* s cílem je motivovat a dopřát jim dostatek času na promyšlení návrhu. Během jeho kreslení si děti mohly knihu půjčit, prohlédnout si v ní zvířata a inspirovat se jimi.

Hlavním úkolem první lekce bylo vytvořit návrh na zvolené téma, který si děti nakreslily na papír o rozměru 11 × 15. Při kreslení návrhu jsem dívky jednotlivě obcházela a konzultovala s nimi jejich návrhy.

Po dokončení návrhu jsem dětem vysvětlila a ukázala další krok techniky linoryt, a o přenesení návrhu na lino pomocí pauzovacího papíru. Pauzovací papír jsme přiložily na nakreslený obrázek a obkreslily ho tužkou. Poté jsme ho obrátily, pokreslenou stranou přiložily na lino a linie obrázku opět obkreslily. Návrh se otisknul na lino a našim úkolem bylo ho obtáhnout lihovým fixem tak, abychom si ho rukou nerozmazaly.

Po obtažení jsme si barevně znázornily, které části chceme v další lekci vyrýt, které naopak necháme, aby se nám obtiskly. Červenou pastelkou jsme označily části, které měly zůstat nevyryté, naopak modrou pastelkou částí, které jsme chtěly vyrýt. Volba částí, které se vyryjí a které ne, nebyla pro děti jednoduchá. Musely si rozmyslet, zda chtějí vyrýt pozadí obrázku a zvíře nechat otisknout a vyrýt na něm pouze drobné části,

jako jsou oči, čumáček apod., či to udělat naopak. Společnými silami jsme návrhy dodělaly a byly jsme připraveny na rytí matrice, které nás čekalo za týden v další lekci.

Hodnocení

V průběhu lekce jsem hodnotila návrhy, které děti vytvářely, a společně jsme konzultovaly, zda jejich návrh odpovídá jejich představě a postupně ho upravovaly do finální podoby. U návrhu byla důležitá velikost zvířete tak, aby se matrice dala dobře vyrýt. Dvě dívky musely svůj návrh nakreslit znovu a zvíře zvětšit.

Z výtvarné oblasti jsem hodnotila celkové rozmístění a velikost zobrazeného zvířete v kombinaci se zvoleným pozadím a vhodné zvolení ploch, které se vyryjí.

Na konci lekce jsme společně zhodnotily, jak se dětem pracovalo a zda byly informace k linorytu dostatečně a jasně vysvětleny. Odpovědi dětí byly pozitivní, se svým návrhem byly spokojené a těšily se na proces rytí tiskové formy.

Následně jsme si pověděly, zda znázorněné zvíře má hlubší význam a z jakého důvodu ho děti nakreslily. Jedna z dívek začala vyprávět o svém návrhu kapybary, která patří mezi její nejoblíbenější zvířata, a jak je o letních prázdninách viděla v zoo v Brně.

Reflexe realizované činnosti

V první lekci bylo mým cílem dětem představit tradiční grafické techniky, vysvětlit princip tisku z výšky, z plochy, z hloubky a průtisk. Obávala jsem se, jaký bude jejich zájem o tento pro ně méně známý grafický obor a zda dětem zvládnou srozumitelnou a zábavnou formou vysvětlit základní informace a principy těchto technik. Děti, které dochází na kroužek kreativity, rády zkouší nové umělecké techniky, mé obavy tedy byly zbytečné.

Podrobně jsme se zaměřily na jednu z mých oblíbených grafických technik, a to na tisk z výšky, a daly se do vytváření vlastního linorytu. Chtěla jsem děti zaujmout tak, aby se o tradičních grafických technikách chtěly dozvědět další zajímavosti a s nadšením se pustily do vytváření artefaktů. To se díky ukázkám zhotovených výtisků a zhlédnutí videa podařilo.

Pochopení principu tisku z výšky dětem nedělalo problém, prohlédly si jednotlivé fáze tisku a pustily se do vytváření návrhu. Snažila jsem se navodit přátelskou atmosféru,

během které jsme konzultovaly návrhy a díky nim jsme se s dětmi sblížily a dovedly návrhy do finální podoby.

Co bych příště udělala jinak, je barevné zvýraznění částí, které se měly vyrýt a které měly zůstat nevryté. Po vybarvení se děti ve svých návrzích ztrácely a barvy je pletly. Příště bych volila pouze jednu barvu, kterou se označí části, které se vyryjí. Části, které se ponechají a budou tisknout, bych nechala bez barevného vyznačení.

Také jsem při předávání informací o návrhu na linoryt měla děti upozornit na velikost zvířete tak, aby bylo dostatečně velké a dalo se dobře vyrýt. Kvůli tomu dvě dívky nakreslily zvíře moc malé a musely svůj návrh kreslit znova.

4.4.2 Druhá lekce

Námět

Návštěva zoo – rytí tiskové formy

Úkol

Naučit se bezpečně pracovat s rydly, rytí tiskové formy

Výchovně vzdělávací cíle

Kognitivní cíl

- Rozvoj tvořivosti
- Osvojení si práce s rydly

Psychomotorický cíl

- Rozvoj hrubé motoriky

Motivace

V první lekci jsem dětem na ukázkou přinesla svůj vlastní návrh na linoryt, který jsem vytvořila na zadané téma a společně s nimi jsem si svůj návrh přenesla na lino a zvýraznila. Na druhou lekci jsem tiskovou formu přinesla již vyrytou a ukázala dětem, jak jejich návrh po vyrytí bude vypadat. Byly nadšené z hotové matrice a chtěly se pustit do rytí svého lina a vidět výsledek své vyryté tiskové formy.

Technika

Rytí tiskové formy

Materiál

Rydla, lino, podložka na rytí

Časová dotace

120 minut

Průběh činnosti

Na začátku lekce jsem dětem připomněla jednotlivé fáze tisku z výšky. Čekalo nás rytí tiskové formy, kladla jsem tedy velký důraz na to, jak správně zacházet s rydly, tak aby nedošlo ke zraněním. Rydla, která jsme měly k dispozici, mají několik nástavců v různých velikostech. Děti si nejprve vyzkoušely s rydly pracovat nanečisto, na jiném lino. Zkoušely si velikosti nástavců od nejmenších po největší a rozmýšlely, jaké velikosti zvolí pro rytí svého návrhu. Po vyzkoušení se dívky pustily do rytí své matrice, během něhož jsem je jednotlivě obcházela, a společně jsme konzultovaly způsob rytí a velikosti nástavců, které zvolily.

Rytí šlo dětem bez problémů, během hodiny a půl zvládly vyrýt všechny části lina, které si předem určily. Během rytí jsem kontrolovala správné držení rydla a lina tak, aby nikdo neměl ruku proti rydlu a nezranil se.

Při práci panovala příjemná atmosféra, povídaly jsme si o zvířatech v zoologických zahradách, jaká zvířata má kdo rád, a o zážitcích, které děti v zoo zažily. Časově nám vše zapadalo do našeho harmonogramu, dvacet minut před ukončením lekce dívky dorývaly poslední části lina. Uklidily jsme po sobě nepořádek a zakončily jsme lekci hodnocením.

Hodnocení

V průběhu lekce jsem hodnotila, zda děti zvolily vhodné velikosti nástavců pro rytí jednotlivých částí, pokud tomu tak nebylo, poradila jsem jim vyzkoušet jinou velikost nástavce. Dále jsem hodnotila, zda se děti drží svého návrhu, co mají vyrýt, co má naopak zůstat nevyryté. Pokud omylem vyryly část, která měla zůstat nevyrytá, společně jsme se domluvily na jiné variantě.

Během lekce za mnou chodily děti, že již mají vše vyryté, ale po kontrole jejich matrice jsem zjistila, že jim zbývá ještě několik nedodělaných částí. Ve vyrytých částech se objevovaly kousky lina, které by se při tisku obtiskly, takže jsem děti poslala matrici dodělat. Na konci hodiny jsme se zaměřily na hodnocení celé lekce, jak se dětem pracovalo a jak jsou spokojeni se svou vyrytou matricí, kterou další hodinu budeme tisknout.

Reflexe realizované činnosti

V této lekci bylo mým cílem naučit děti, jak správně zacházet s rydly, a umožnit jim vyrýt si svou tiskovou formu. Díky tomu, že si děti nejprve vyzkoušely práci s rydly nanečisto, bylo pro ně rytí tiskové formy o něco jednodušší a při práci si byly více jisté. Lino, které jsme měly k dispozici, bylo tvrdé, takže rytí do něj nebylo snadné. Příště by bylo lepší použít měkčí lino a usnadnit tak dětem jejich první pokusy o rytí.

Velký důraz jsem kladla na bezpečné zacházení s rydly, což si myslím, že bylo užitečné, díky tomu si děti dávaly velký pozor a nedošlo k žádnému zranění.

Jedna z dívek při rytí tiskové formy velmi spěchala, v průběhu hodiny za mnou několikrát přišla, že má již vyryto. Na první pohled bylo zřejmé, že práce je nedodělaná a napůl vyryté části je potřeba důkladně vyrýt. Dívku jsem proto několikrát s tiskovou formou opět poslala na své místo a snažila jsem se jí vysvětlit, kde je třeba ještě zapracovat a z jakého důvodu na to kladu takový důraz.

4.4.3 Třetí lekce

Námět

Návštěva zoo – tisk matrice

Úkol

Osvojení si postupů tisku matrice, tisk vyryté matrice, signatura výtisků

Výchovně vzdělávací cíle

Kognitivní cíl

- Rozvoj tvořivosti
- Osvojení si poznatků o tisku matrice

- Osvojení si práce s grafickým lisem

Afektivní cíl

- Ocenění práce druhého

Psychomotorický cíl

- Rozvoj hrubé motoriky

Motivace

Jako motivaci jsem zvolila tisk své vyryté matrice na téma „Návštěva zoo“. Na začátku hodiny jsem dětem předvedla, jak probíhá tisk matrice. Nejprve jsem si pomocí válečku nachystala tiskařskou barvu, naválela ji na vyrytou matrici a provedla otisk na čtvrtku v grafickém lisu. Dětem jsem ukázala hotový výtisk a pověděla jim, co se povedlo a na co by si měly dát pozor. Po prohlédnutí výtisku se chtěly také pustit do tisku matrice a vidět finální výsledek svého artefaktu.

Technika

Tisk matrice, signování výtisků

Materiál

Grafický lis, podložka na roztírání barvy, tiskařská barva, válečky, ředidlo na čištění pomůcek, čtvrtky, hadřík, tužky, rukavice

Časová dotace

120 minut

Průběh činnosti

Na začátku hodiny jsem dětem řekla, co nás čeká v poslední lekci, a připomněla jsem jim jednotlivé fáze linorytu. Naším úkolem bylo otisknout vyryté matrice a následně provést signaturu výtisků. Sdělila jsem dětem, s jakým materiálem budeme pracovat a jak s nimi bezpečně zacházet. Především jsem kladla důraz na to, jak se pracuje s grafickým lisem, aby nedošlo k poranění.

Ukázala jsem dětem, jak postupovat při tisku matrice. Nejdříve jsem si zvolila barvu, kterou jsem pomocí válečku naválela na vyrytou matrici, přenesla na grafický lis a otiskla na čtvrtku.

Před tiskem si dívky zvolily barvu, kterou chtěly natisknout svou matrici. U grafického lisu se musely postupně vystřídat, rozdělily se tedy do skupin podle toho, jakou barvou chtěly tisknout. Nejdříve tiskla skupina, která si zvolila zelenou barvu a po jednom se střídaly. Pomocí válečku si rozmíchaly barvu na podložce a naválely na lino. Po nanesení barvy si na grafickém lisu připravily čtvrtku, na kterou přiložily lino. Tlak nastavený na lisu vytvořil otisk matrice na čtvrtku. Postupně se vystřídaly všechny skupiny a každý si vytvořil dva výtisky.

Zatímco se nám sušily výtisky, pustily jsme se do úklidu výtvarné dílny. Po zaschnutí výtisků následovala signatura, vysvětlila jsem dětem, v čem spočívá a co přesně se na výtisky píše. Na pravou stranu se umístil podpis, na stranu levou číslování výtisků. Lekci jsme zakončily hodnocením celého procesu vytváření této techniky a zhodnotily vytvořené výtisky, a to jak své, tak ostatních.

Hodnocení

Hodnocení celého výchovně vzdělávacího projektu proběhlo poslední lekci. Chtěla jsem zjistit, jak se dětem během tří lekcí pracovalo, jestli se přiučily něco nového a jak hodnotí tradiční grafickou techniku linoryt. Hodnocení jsem pojala pohybově, kdy jsem vytvořila takzvanou neviditelnou přímku, na jedné straně bylo hodnocení pozitivní, na straně druhé negativní, úkolem dětí bylo postavit se na místo, které odpovídá jejich pocitům z celého projektu. Pomocí této přímky jsem zjistila, že výchovně vzdělávací projekt se dětem líbil, stouply si na stranu, která byla zvolena jako pozitivní.

Zajímalo mě, která lekce děti bavila nejvíce, jestli první, kdy jsme se ponořily do světa tradičních grafických technik, zaměřily se na jednu z nich a vytvářely návrhy. Druhá lekce, kdy jsme si řekly zásady rytí do lina a pak samotné rytí tiskové formy, či třetí lekce, během níž jsme otiskly matrici, signovaly výtisky a došly až k finální podobě linorytu. Zjišťovala jsem to pomocí malých papírků, na který každý napsal číslo lekce, která ho nejvíce bavila. Společně jsme si o tom povídaly v kruhu a navzájem si sdělily, z jakého důvodu děti daná hodina nejvíce bavila. Děti byly převážně toho názoru, že se jim nejvíce líbila druhá lekce, kdy jsem vyrývaly tiskovou formu. Tuto aktivitu ocenily především

z toho důvodu, že pro ně rytí tiskové formy bylo neobvyklou, novou a zajímavou zkušeností.

Hodnotila jsem především zhotovené výtisky jednotlivých dětí, vyzdvihla jsem ty, které se povedly, a pokud bylo třeba, upozornila jsem, na co si dát příště u této techniky pozor. Hodnotila jsem návrh, způsob rytí, způsob celkového provedení a finální výtisk. Podle zhotovených výtisků usuzuji, že děti pochopily princip tisku z výšky a díky tomu vytvořily povedené artefakty.

Za velmi povedenou práci považuji kompozici dívky, která navrhla motiv králíka se spirálovitým pozadím. Tento motiv byl graficky čistý a zajímavý. Tisková forma byla precizně vyrytá a otisk provedený v černé barvě byl velmi zdařilý (viz Příloha X. Povedený výtisk, str. 51)

Další z dívek ve svém návrhu vyobrazila šelmu stojící v pozadí lián, během rytí nedopatřením vyryla kousek šelmy. V obrázku šelma splývá s pozadím, obrázek je matoucí a jeho pozadí je přeplácené.

Reflexe realizované činnosti

V poslední lekci bylo mým cílem umožnit dětem vyzkoušet si tisk matrice. Na začátku lekce jsem se zaměřila na předání informací o tisku a předvedla jsem přesný postup. Po ukázce se děti rozdělily do skupin a postupně se střídaly u tisku. Původně jsem plánovala, že si každý vytvoří alespoň pět výtisků, aby měl možnost si tisk důkladně vyzkoušet a postupně otisk zlepšovat. Bohužel jsme byly časově omezeny, musela jsem proto v průběhu lekce počet výtisků snížit na dva tak, abychom vše stihly.

U grafického lisu se děti musely postupně vystřídat, a tak během čekání, až na ně přijde řada, nebyly vytižené a dělaly nepořádek. Musela jsem proto při tisku matric improvizovat a vymyslet něco na jejich zabavení. Děti mi v minulé lekci vyprávěly o tom, jak ve volných chvílích vyrábí náramky z bavlnek. Sehnala jsem proto ve výtvarné dílně barevné bavlnky a zadala dětem náramek vytvořit. Úkol sice nebyl graficky zaměřený, ale zapadal do náplně kroužku kreativity, děti s ním neměly problém a čekání na tisk matrice smysluplně využily.

S výtisky jsem byla velmi spokojená, dětem se povedlo precizně vyrýt svou tiskovou formu, výtisky byly zdařilé. Bylo hezké pozorovat radost dětí z povedených výtisků, těšily se, až své dílo ukážou doma.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo projevít schopnost pracovat s odbornou literaturou a poznatky z teoretické části následně propojit s částí praktickou, a sice s výchovně vzdělávacím projektem, kterým jsem zamýšlela představit dětem tradiční grafické techniky a následně jim umožnit jednu z nich si vyzkoušet.

Nejdříve jsem pracovala na teoretické části. První kapitola je věnovaná pedagogice volného času, ve které popisuji, čím se zabývá, od kdy se pedagogika volného času začala rozvíjet a jaké existují instituce zaměřující se na volný čas dětí a mládeže. Tato kapitola se dělí do dalších podkapitol jako volný čas, kde se zaměřuji na to, jaké aktivity volný čas zahrnuje, vývoj volného času, pojem leisure, volný čas podle významných autorů apod. Dále se věnuji tomu, kdo je považován za pedagoga volného času či v jakých institucích se může uplatnit. Zabývala jsem se také výchovou mimo vyučování, středisky pro volný čas dětí a mládeže či místy tradičních grafických technik v pedagogice volného času. Poslední podkapitola je o vyučovací hodině výtvarné výchovy a její stavbě.

Druhá kapitola je orientovaná na tradiční grafické techniky, jejími podkapitolami jsou grafika, barevná grafika, tisk grafických technik či rozdělení technik na tisk z výšky, z hloubky, z plochy a průtisk.

Třetí kapitola je zaměřena na výtvarnou výchovu a její cíle. Obsahuje dvě podkapitoly zaměřené na rozvoj tvořivosti ve výtvarné výchově, charakteristiku tvořivosti, jak se tvořivost rozvíjí či vlastnosti tvořivého člověka. Druhou podkapitolou je vliv motivace na tvořivost, kde jsem se soustředila na to, k čemu je motivace užitečná a jaké jsou její druhy.

Praktickou část jsem věnovala výchovně vzdělávacímu projektu s názvem „Návštěva zoo“. Projekt byl zrealizován v Domě dětí a mládeže, Písek – v Milevsku s dětmi z kroužku kreativity ve věku od deseti do dvanácti let. Výchovně vzdělávací projekt zahrnoval tři lekce, během kterých jsem dětem představila tradiční grafické techniky a následně si děti vyzkoušely tisk z výšky, techniku linoryt. Prošly si jednotlivými fázemi této techniky, nakreslily svůj návrh, který vyryly do lina, otiskly tiskovou formu a zakončily techniku signaturou výtisků.

Cílem praktické části bakalářské práce bylo dětem z kroužku kreativity představit tradiční grafické techniky, tisk z výšky, z hloubky, z plochy a průtisk. Doposud se

s grafickými technikami nesetkaly, chtěla jsem se proto pokusit o rozšíření jejich obzoru v oblasti výtvarných grafických technik a umožnit jim jednu z technik si vyzkoušet.

Praktická část obsahuje metodické listy, které popisují jednotlivé lekce včetně jejich námětu, úkolu, výchovně vzdělávacího cíle, motivace, časové dotace, průběhu činnosti, hodnocení a reflexe realizované činnosti.

Realizaci výchovně vzdělávacího projektu jsem si velmi užila, děti byly zapálené do vytváření grafické techniky a společné tři lekce jsme si užily v přátelské a tvůrčí atmosféře. Díky výchovně vzdělávacímu projektu děti poznaly jiný druh umění, vyzkoušely si zajímavou grafickou techniku a vznikly velmi povedené artefakty.

Cílem bakalářské práce bylo projevít schopnost pracovat s odbornou literaturou, poznatky z teoretické části následně propojit s částí praktickou, a to s výchovně vzdělávacím projektem, ve které bylo mým záměrem představit dětem tradiční grafické techniky a následně jim umožnit jednu z technik si vyzkoušet. Pokusila jsem se o vyzdvižení podstatných informací o pedagogice volného času, tradičních grafických technikách a tvořivosti. Díky informacím z teoretické části a zkušenostem ze studia jsem vytvořila výchovně vzdělávací projekt. Dětem jsem vysvětlila princip jednotlivých tisků a technik a umožnila jsem jim vyzkoušet si tisk z výšky, technikou linoryt. Podle zhotovených výtisků usuzuji, že děti pochopily princip tisku z výšky a díky tomu vytvořily zdařilé artefakty. Cíl své bakalářské práce považuji za splněný.

Seznam použitých zdrojů

BOŘEK, Lubor. *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2010. ISBN 978-80-87000-37-3.

BOUDA, Cyril. *Grafické techniky*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979. Učební texty vysokých škol.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

KAPLÁNEK, Michal. *Volný čas a jeho význam ve výchově*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1250-8.

KREJČA, Aleš. *Grafické techniky*. Vyd. 3. Praha: Aventinum, 1995. ISBN 80-85277-48-4.

LOKŠOVÁ, Irena a Jozef LOKŠA. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*. Praha: Portál, 1999. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-205-X.

MARCO, Jindřich. *O grafice: kniha pro sběratele a milovníky umění*. Praha: Mladá fronta, 1981. ISBN 23-028-81.

MICHÁLEK, Ondřej. *Magie otisku: grafické techniky a technologie tisku*. Brno: Barrister & Principal, 2016. ISBN 978-80-7485-098-1.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0872-3.

ROESELVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, c1996. ISBN 80-902267-1-X.

SCOTT, Katie a Jenny BROOM. *Animalium*. I. vydání. Přeložil Tereza MARKOVÁ VLÁŠKOVÁ. V Praze: Albatros, 2016. Račte vstoupit do muzea. ISBN 978-80-00-04458-3.

UŽDIL, Jaromír a Josef HRON. *Metodika výtvarné výchovy na národní škole: prozatímní učebnice pro pedagogické fakulty*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

ŽÁK, Petr. *Kreativita a její rozvoj*. Brno: Computer Press, 2004. Business books (Computer Press). ISBN 80-251-0457-5.

PŘÍLOHY

Seznam příloh

- Příloha I. Tisk z výšky⁷³
- Příloha II. Tisk z hloubky⁷⁴
- Příloha III. Tisk z plochy⁷⁵
- Příloha IV. Průtisk⁷⁶
- Příloha VI. Návrhy na linoryt
- Příloha VII. Rytí matrice
- Příloha VIII. Tisk matrice
- Příloha IX. Výtisky linorytu na téma „Návštěva zoo“
- Příloha X. Povedený výtisk

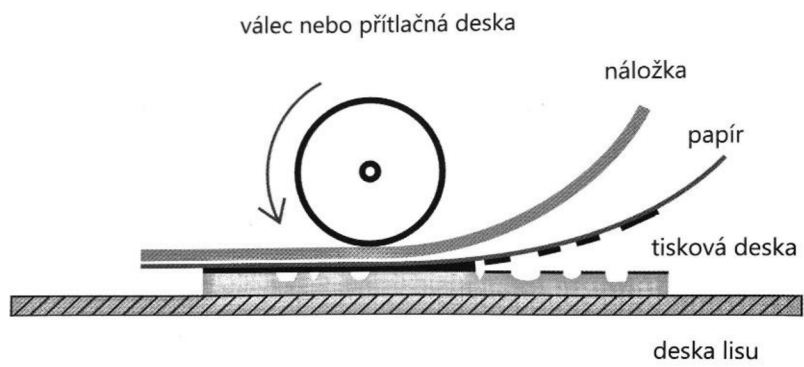
⁷³ MICHÁLEK, Ondřej. *Magie otisku: grafické techniky a technologie tisku*, s. 10.

⁷⁴ Tamtéž, s. 73.

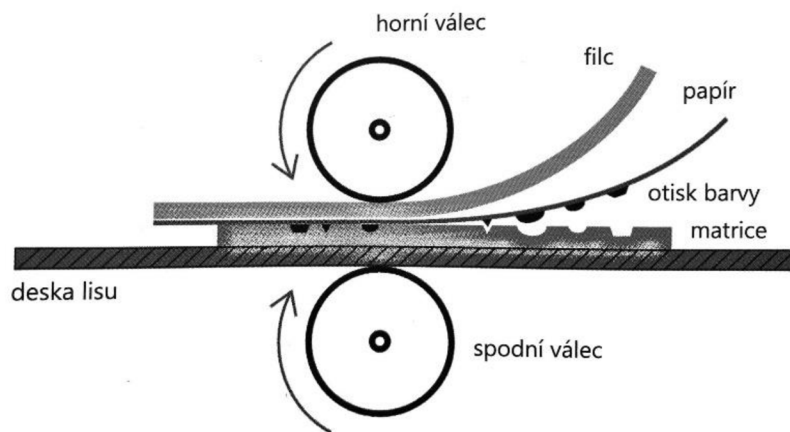
⁷⁵ Tamtéž, s. 189.

⁷⁶ Tamtéž, s. 220.

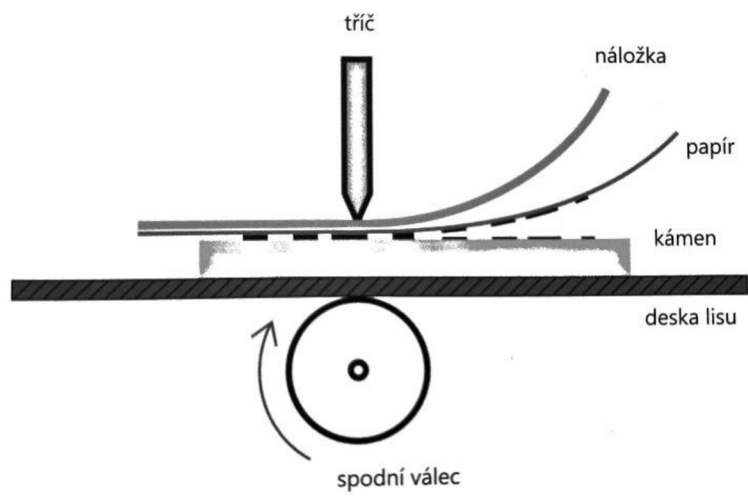
Příloha I. Tisk z výšky

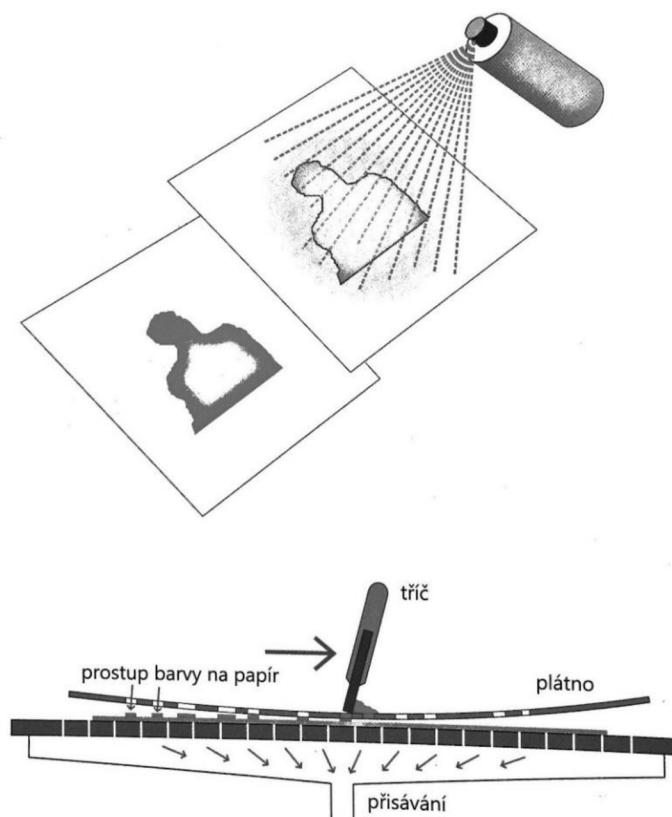
Příloha II. Tisk z hloubky

Příloha III. Tisk z plochy

Příloha IV. Průtisk

Příloha VI. Návrhy na linoryt

Příloha VII. Rytí matrice

Příloha VIII. Tisk matrice

Příloha IX. Výtisky linorytu na téma „Návštěva zoo“

Příloha X. Povedený výtisk

ABSTRAKT

KAŠPAROVÁ, V. *Tradiční grafické techniky ve volnočasové pedagogice*. České Budějovice, 2023. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Michal Filip.

Klíčová slova: pedagogika volného času, volný čas, tradiční grafické techniky, tisk z výšky, linoryt, tvořivost, dům dětí a mládeže.

Bakalářská práce se zabývá tradičními grafickými technikami ve volnočasovém zařízení. Cílem práce je uplatnit poznatky načerpané v teoretické části ve výchovně vzdělávacím projektu. Bakalářská práce se dělí se na část teoretickou a praktickou. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol, na pedagogiku volného času, tradiční grafické techniky a tvořivost.

Praktická část je zaměřena na výchovně vzdělávací projekt, který byl zrealizován v domě dětí a mládeže s dětmi z kroužku kreativity ve věku od deseti do dvanácti let. Práce obsahuje metodické listy, které popisují jednotlivé lekce včetně jejich námětu, úkolu, výchovně vzdělávacího cíle, motivace, časové dotace, průběhu činnosti, hodnocení a reflexe realizované činnosti. Během tří lekcí byly dětem poskytnuty základní informace o tradičních grafických technikách a vyzkoušely si tisk z výšky, technikou linoryt.

ABSTRACT

Traditional graphic techniques in a leisure pedagogy

Key words: leisure pedagogy, leisure time, traditional graphic techniques, printing from height, linocut, creativity, children and youth house.

Bachelor thesis deals with graphical techniques in free time facilities. The aim of the work is to apply the knowledge gained in the theoretical part in an educational project. The bachelor thesis is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part is divided into three chapters, on leisure pedagogy, traditional graphic techniques and creativity.

The practical part is focused on an educational project that was realized in the house for children and youth. Children from the creativity club participated in it. Their age was from ten to twelve years old. The work contains methodological sheets that describe individual lessons including their theme, task, educational objective, motivation, time allocation, course of the activity, evaluation and reflection of the implemented activity. During the three lessons, the children were given fundamental information about traditional graphic techniques and tried printing from above, a linocut technique.